

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Remissyttrande från Stiftelsen Högskolan i Jönköping angående betänkandet Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning (SOU 2024:81)

11 - Bättre förberedda och mer motiverade studenter

Betänkandet föreslår (kap 11.3) att ett behörighetskrav för antagning till delar av lärarutbildningarna är betyg C i kurs Svenska 3 (eller motsv.). Förslaget landar nästan parallellt med ett utredningsförslag om ändrade betyg i gymnasieskolan vilket har direkt påverkan på antagning till högre utbildning. JU har följande hållning relaterat till ändringen av antagningskrav:

- JU föreslår att förändringen skjuts upp tills det nya betygssystem som föreslagits fått effekt på de som söker till högre utbildning.

Motivering

JU:s motiv till denna hållning är flerfaldigt. JU inser att betänkandets förslag riskerar medföra ett minskat underlag för lärarutbildningarna, vilket kan vara besvärande i och med att det blir färre behöriga bland det minskande sökunderlaget. Lärosäten föreslås därför av betänkandet få möjlighet att anordna behörighetsgivande utbildning till de studentgrupper som behöver.

Den typ av differentierade förkunskapskrav som föreslås (betyget C för grundlärare inriktning F-3 och inriktning 4–6, samt för ämneslärare, betyget D för förskollärare, inget betygskrav för inriktning fritidshem eller för t.ex. KPU) skulle göra samläsning av kurser mer komplicerat då olika grupper kommer ha olika förkunskapskrav i samma kurs. Det skulle också kunna medföra komplikationer vid programbyte.

JU inser vidare att betänkandets förslag i praktiken innebär ett underkännande av det nuvarande svenska betygssystemet. Med ett förändrat betygssystem (enligt betänkandet Ett likvärdigt betygssystem SOU 2025:18) ser vi att det skulle vara möjligt, kanske till och med nödvändigt, med ett satt betygskrav i vissa ämnen som villkor för behörighet till lärarutbildning. De båda förslagen har lagts fram nästan samtidigt och föreslås gälla från samma år, men effekten på betygsutredningen kommer inte påverka antagning till högre utbildning förrän tre år senare.

Genom att vänta med genomförande av reformen skulle man dels kunna undvika ”ryckighet” i villkoren för antagning och dels till viss del minska effekten av det förväntade minskade söktrycket till lärarutbildning. Utifrån förslaget i betänkandet SOU 2025:18 skulle ett nytt betygssystem få kunna få effekt på högre utbildning tidigast 2030.

13 - Ökat behov av samverkan

Betänkandet lyfter behovet av starkare samverkan mellan lärosätena avseende planering och dimensionering av lärarutbildningar. Vidare föreslår betänkandet ett incitament för samverkan mellan lärosäten och kommunala lärcentra. JU har arbetat så under lång tid.

- JU befarar att betänkandets förslag kring samverkan av lärarutbildningar får oönskad effekt på samverkan med lärcentra och därmed till den nationella tillgången till lärarutbildning.
- JU föreslår att lärosätenas autonomi bevaras och att man ser över incitamenten för samverkan mellan lärosäten och kommunala lärcentra.

Motivering

Betänkandet föreslår att lärosätena även fortsatt samverkar för att gemensamt planera och dimensionera lärarutbildning (kap 13.3.3). JU ser positivt på förslaget att stärka samverkan mellan lärosäten. Detta kan vara nödvändigt både ur ett geografiskt och ämnesmässigt perspektiv. I de fall där lärosäten kan dela ett minskat studentunderlag eller tillsammans bygga upp en ämnesmässig kompetens i ett visst område kan samverkan vara en framgångsfaktor.

När det gäller samverkan med lärcentra är det avgörande att säkerställa att utbildningens kvalitet bibehålls oavsett geografisk placering. Betänkandet ger exempel på ett lärosäte som bedriver lärarutbildning via lärcentra (kap. 13.3.5). Vi kan påpeka att JU också har lång erfarenhet av samverkan med lärcentra och har sedan ht2020 bedrivit förskollärarutbildning i hybridform med (synkrona) studiegrupper i Jönköping och vid fyra olika lärcentra. JU välkomnar därför förslaget om riktade medel (kap. 13.3.6). Sådana medel som föreslås kan bidra till att JU kan fortsätta utveckla samverkan med ytterligare lärcentra och till ytterligare program.

Betänkandets samlade förslag leder till ökad konkurrens mellan lärosäten som i sin tur sannolikt leder till att större lärosäten konkurrerar ut mindre. JU befarar dock att en sådan utveckling riskerar försvåra tillgången till lärarutbildningar i vissa regioner, särskilt i områden där de mindre lärosätena i nuläget spelar en avgörande roll för lokal försörjning av lärare. Det finns även en överhängande risk för att samarbeten mellan större och mindre lärosäten blir ensidiga, där de mindre lärosätena främst får en underordnad roll. En sådan utveckling skulle negativt påverka lärarförsörjningen utanför de större lärosätenas upptagningsområde.

JU befarar också att en gemensam dimensionering och samverkan mellan lärarutbildningar leder till att vissa lärosäten fyller sina utbildningsplatser och blir "mättade", vilket i sin tur minskar dessa lärosätens incitament för att bygga samverkan med kommunala lärcentra. Skolhuvudmännen i JU:s region ser allvarligt på detta, då det är avgörande för dem att behålla en god tillgång till lärarutbildningar i närområdet. Eftersom lärarutbildningarna i högre grad än andra utbildningar är regionalt förankrade är det viktigt att säkerställa att hela landet har tillgång till dessa utbildningar. Det är JU:s övertygelse om att de lärosäten som redan har upparbetade relationer med flera lärcentra är bättre lämpade att bedriva decentraliserad lärarutbildning. Det bör således vara en fråga för varje lärosäte hur man vill arbeta.

14 - Utveckla innehållet i lärarutbildningarna

Betänkandet föreslår att delar av innehållet i den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) kan minskas eller tas bort (kap 14.2.1) till förmån för ämnesstudier (kap 14.1.1), fritidspedagogik (14.1.2) respektive förskolepedagogik (kap 14.1.3). Man föreslår att mindre tid ska ägnas åt skolväsendets historia och de demokratiska värderingarna och åt tvärvetenskapliga perspektiv på lärande, och mer tid ska ägnas åt ämnesstudier och ämnesdidaktiska studier.

- JU ser positivt på en förändring där ämne och ämnesdidaktik lyfts och förstår att en konsekvens av detta måste bli att den utbildningsvetenskapliga kärnan måste minskas.
- JU avvisar den justering av förordning 2021:1335 om innehållet i UVK som betänkandet föreslår,

och anser att den minskning i omfattning som föreslås kan hanteras ändå.

- JU skulle önska att regeringen hade större förtroende för lärosätena, och undvek den typ av detaljstyrning som pekar ut specifika teorier och modeller.

Motivering

JU:s ställningstagande för en justering av andelen ämne/ämnesdidaktik på bekostnad av den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) baseras på att vi också ser behov av ökade krav på elevers läs- och skrivförmåga, samt på elevers grundläggande taluppfattning.

JU:s kritik rör betänkandets detaljerade förslag på hur denna minskning ska genomföras. Betänkandet föreslår avseende UVK en justering i förordning 2021:1335, som reglerar detta innehåll inom lärarutbildningarna.

I första hand skulle JU hellre se ett förtroende från staten för att vi som lärosäte på egen hand kan precisera vad en lärarutbildning måste innehålla för att lärare ska kunna fungera, vilket skulle innebära minskad detaljstyrning och en reducering/revidering av förordning 2021:1335, 2 kap. 3§.

Betänkandets detaljerade förslag av minskning av kunskap om olika teorier riskerar att göra utbildningen mer enkelspårig och mindre akademisk. Betänkandet föreslår (tabell 14.1, s. 300) att skrivningen om ”tvärvetenskapligt perspektiv på lärande (där kognitionsvetenskap ingår)” inom UVK ska ersättas av kunskap om ”elevers lärande och kognitiv utveckling och inläring”. Förståelse av elevers kognitiva möjlighet till lärande innebär självklart ett centralt innehåll för en lärarutbildning. Ett ökat fokus på kognitionsvetenskap ligger också väl i linje med utredningsdirektivet (dir. 2023:111). Men betänkandets förslag missar att lika viktigt innehåll i lärarutbildningar är de förutsättningar för lärande som omgivningen kan ge (det kan exempelvis handla om elevers och lärares sociala samspel), likväl som det är viktigt att förstå de organisatoriska ramarna för att kunna skapa möjlighet till lärande (som exempelvis olika modeller för hur en lektion kan planeras). JU menar därför att betänkandets bild av lärande som ”inläring” ger en allt för snäv bild och att en blivande lärare behöver kunna få fler perspektiv på vad lärande innebär för att kunna fungera fullt ut i undervisningspraktiken.

På det större planet innebär betänkandets förslag en ökad detaljstyrning av lärarutbildningen, vilket i sin tur innebär en minskad autonomi för lärosätena. Uttryckt med andra ord innebär betänkandets förslag ett minskat förtroende för lärosätenas kompetens att utforma lärarutbildningar. JU är bekymrade över en sådan möjlig utveckling.

17 - Uppdaterade examensmål

Betänkandet föreslår att examensmålen justeras så att de blir färre. Justeringen skall dock göras genom att i första hand slå samman olika examensmål. Vissa förslag innebär dessutom en större detaljstyrning.

- JU ser positivt på ambitionen att minska antalet examensmål, men ser att betänkandets förslag medför att examensmålen blir ännu mer komplexa att förhålla sig till. Kanske behövs ett omtag kring denna fråga.

Motivering

Betänkandets förslag innebär en minskning av antalet examensmål. Ambitionen att antalet mål ska minska är positiv och något som sektorn efterfrågat under lång tid. JU är positiva till de fall där man också ser att komplexiteten för en lärarutbildning minskar med betänkandets förslag.

Det som föreslås är dock i vissa fall inte att dessa mål ska bli enklare utan mer komplexa. Betänkandet föreslår i vissa fall att slå samman två examensmål till ett. Det gör att det sammansatta examensmålet

inte blir enklare att förhålla sig till, det blir snarare mer komplext. I andra fall blir inte heller målen färre utan fler. Det finns förslag där ett examensmål i nuvarande examensordning föreslås bli två, fast där detaljstyrningen i de som är föreslagna är högre än i nuvarande. Det innebär att examensmålen utifrån betänkandets förslag bli mer komplexa och mer detaljstyrande än vad de är för närvarande.

Utifrån utredningsdirektivet (dir. 2023:111) var uppgiften att analysera behovet av att minska antalet examensmål. I någon mening kan detta sägas vara gjort, men i motiveringen till detta beskrivs att examensbeskrivningarna behöver bli mer fokuserade och ändamålsenliga. JU anser inte att betänkandets förslag ligger i linje med vad utredningsdirektivet stipulerat och sektorn efterfrågat och undrar om det behövs ytterligare ett omtag för att se över examensmålen.

18 - Kvalitetsförstärkningar för lärarutbildningarna

Betänkandet beskriver ett scenario där antalet studenter på lärarutbildningarna kommer minska kraftigt de närmsta kommande åren. Vidare föreslår utredaren att detta inte ska innebära att takbeloppet till respektive lärosäte minskar. Istället ska lärarutbildningen lyftas ekonomiskt vid lärosätena, menar betänkandet, genom en resursförstärkning där man vill "öronmärka" och stegvis höja ersättningen för ämnesstudier i lärarutbildningen inom två specifika utbildningsområden, HTJS respektive NTF-områdena. Lärarutbildningen har dock under lång tid varit underfinansierat med ett samtidigt lågt söktryck.

- JU välkomnar höjda prislappar för utbildningar inom lärarutbildning, men vill påpeka att de föreslagna höjningarna är nödvändiga för att nå vårt gemensamma mål om en bättre lärarutbildning och är inte avhängiga betänkandets förslag.

Motivering

Betänkandet föreslår att takbeloppet till lärosätena kvarstår (bortsett den årliga uppräknings), trots ett beräknat vikande söktryck för lärarutbildningar. Samtidigt vill man inte att lärarutbildningarna missgynnas i lärosätenas egen omfördelning av takbeloppet. Utredningen menar att detta kan undvikas genom att skapa nya kategorier av utbildningsområden för ersättningen för helårsstudent (HST) och helårsprestation (HPR), s. 412, utbildningsområden som är öronmärkta för ämnesstudier i lärarutbildningen. Betänkandet föreslår en höjning av ersättningen i steg, där exempelvis höjningen för ämnesutbildning inom humaniora-samhällsvetenskap (HTJS) ska ske med 6 000 under läsåret 2027/28 respektive 14 000 läsåret 2031/32. Inom naturvetenskapsområdet (NTF), som är betydligt dyrare att bedriva med hög kvalitet, föreslås en mindre höjning, med 4 000 respektive 6 000.

Enligt våra beräkningar och enligt betänkandets förslag skulle en sådan stegvis höjning till del kunna täcka upp för minskat antal antagna studenter. Men betänkandets förslag har inte tagit hänsyn till att lärarutbildningen redan i nuläget har lågt söktryck och i princip är underfinansierad. JU:s hållning är att det behövs bättre lärare ut till fältet, vilket vi också uppfattar är betänkandets ambition, och att det kräver en ökning av lärarledd tid på lärarutbildningen. Men i nuläget är vi begränsade av de ekonomiska förutsättningarna.

JU välkomnar alltså höjda prislappar för utbildningar inom lärarutbildning, men ser att behovet är oavhängigt betänkandets förslag om att göra det i steg.

I detta ärende har rektor beslutat. Robert Gunnarson, utbildningschef på Högskolan för lärande och kommunikation har varit föredragande. Beredningen av remissvaret har genomförts genom arbetsgrupper med olika fokus på Högskolan för lärande och kommunikation vid JU. Remissvaret har förankrats i fackhögskolans ledningsgrupp.

Måns Svensson
Rektor, Jönköping University